

ДО ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Забзалюк Дмитро Євгенович,

д.ю.н., професор,

завідувач кафедри загально-правових дисциплін

Інституту права

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Чинне цивільне законодавство містить однозначні положення щодо неприпустимості зловживання як матеріальними, так і процесуальними правами (ст. ст. 3, 13 ЦК України, ст. ст. 2, 12, 43, 44 ЦПК України). При цьому, у законодавчих актах мова ведеться не лише про неприпустимість зловживання правами, але і про необхідність добросовісного їх використання.

Згідно з пунктом 6 частини першої статті 3 ЦК України однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах(частина третя статті 13 ЦК України). Крім того, відповідно до частини першої статті 44 ЦПК України учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається [1]. При цьому під добросовісністю необхідно розуміти таку реалізацію прав і виконання обов'язків, що передбачають користування правами за призначенням, здійснення обов'язків в межах, визначених законом, недопустимість

посягання на права інших учасників цивільного процесу, заборона зловживати наданими правами [2].

Зловживання процесуальними правами є особливим видом цивільного процесуального правопорушення. Це полягає в тому, що суб'єкт цивільного судочинства порушує умови реалізації своїх суб'єктивних цивільних процесуальних прав. Зловживання правом визначається як поведінка, що перевищує межі здійснення суб'єктивних прав. У цьому випадку, суб'єкт цивільного судочинства має здійснювати свої цивільні процесуальні права відповідно до їх призначення. Зловживання процесуальними правами може мати форму ускладнення цивільного процесу та ускладнення розгляду справи в результаті поведінки, що перешкоджає винесенню рішення у справі або вчиненню інших процесуальних дій. Ознакою зловживання процесуальними правами є не просто конкретні дії, а дії, спрямовані на затягування розгляду справи та створення перешкод іншим учасникам процесу. Важливо зазначити, що перелік дій, що можуть бути визнані зловживанням процесуальними правами, не є вичерпним, тому що суд може визнати таким зловживанням інші дії, які мають відповідну спрямованість та характер, згідно зі статтею 44 ЦПК України [3]. Відповідні правові висновки зроблені Верховним Судом у постанові від 08 грудня 2021 року в справі № 2-25/2006, постанові Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 року у справі № 199/6713/14-ц [4].

Зловживання правом не повинно призводити до того, що особа втрачає усіляку можливість свого судового захисту. Суд лише повинен не дати особі досягти того, що вона прагне досягти протиправною дією, зберігаючи розумний баланс інтересів учасників цивільно-правових відносин [5; 6].

Таким чином, на учасників судового процесу покладається загальний обов'язок щодо добросовісного здійснення своїх процесуальних прав і обов'язків. При цьому, під добросовісністю Верховний Суд розуміє таку реалізацію прав і виконання обов'язків, що передбачають користування правами за призначенням, здійснення обов'язків в межах, визначених

законом, недопустимість посягання на права інших учасників цивільного процесу, заборону зловживати наданими правами [7]. На підтвердження необґрунтованих дій або зловживання процесуальними правами сторона у такому випадку згідно з процесуальним обов'язком доказування повинна довести, а суд установити і зазначити про це в судовому рішенні, які саме необґрунтовані дії іншої сторони мали місце під час розгляду справи та в чому вони виявлялись [8].

Питання добросовісного виконання стороною її процесуальних обов'язків також пов'язане з концепцією «правомірних очікувань», яка на даний час широко розробляється у теорії права та судовій практиці. Особливо актуальним у контексті даної проблематики є розуміння «правомірного очікування» як виправданого сподівання, що учасники судового провадження у відношенні до користування їхніми матеріальними і процесуальними правами будуть діяти добросовісно, розумно враховувати інтереси усіх залучених сторін та утримуватися від недобросовісних дій чи бездіяльності [9].

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду у справі від 16 червня 2021 року № 747/306/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903470>
2. Постанова Верховного Суду у справі від 15 квітня 2020 року № 201/10953/18-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88834091>
3. Постанова Верховного Суду у справі від 01 червня 2022 року № 695/319/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104635242>
4. Постанова Верховного Суду у справі від 03 червня 2020 року № 318/89/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>
5. Постанова Верховного Суду у справі від 08 грудня 2021 року № 2-25/2006. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101808876>
6. Постанова Верховного Суду у справі від 11 серпня 2021 року № 723/826/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704>

7. Постанова Верховного Суду у справі від 22 вересня 2021 року № 755/8749/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214549>

8. Постанова Верховного Суду у справі від 30 червня 2022 року № 753/1625/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105036812>

9. Постанова Верховного Суду у справі від 30 червня 2022 року № 700/321/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105057089>